

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA FIRM AUDYTORSKICH – CZĘŚĆ 2

KRZYSZTOF ŚLEBZAK*
MACIEJ JAKUB ZIELIŃSKI**

DOI: 10.26399/iusnovum.v16.1.2022.1/k.slebzak/m.j.zielinski

1. WPROWADZENIE

W pierwszej części opracowania omówiono problem odrębności cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej firm audytorskich oraz odpowiedzialność kontraktową za badanie jednostkowych sprawozdań finansowych wobec badanej jednostki. Przedmiotem drugiej części opracowania jest problematyka odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej za badanie jednostkowych sprawozdań finansowych osób trzecich, a także odpowiedzialność firmy audytorskiej w związku z badaniem skonsolidowanych sprawozdań finansowych i za świadczenie innych czynności rewizji finansowej niż badanie. Zaprezentowane zostaną także wnioski płynące z przeprowadzonych rozważań.

2. ODPOWIEDZIALNOŚĆ KONTRAKTOWA ZA BADANIE JEDNOSTKOWYCH SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH WOBEĆ OSÓB TRZECICH

Odpowiedzialność kontraktowa znajduje zastosowanie tylko między wierzycielem i dłużnikiem jako stronami określonego, istniejącego i ważnego stosunku zobowiązaniowego¹. W konsekwencji zagadnieniem wstępnym przy identyfikowaniu podmiotów odpowiedzialności kontraktowej jest zawsze ustalenie, kto należy do kręgu wierzycieli². To zależy natomiast od tego, czy źródłem zobowiązania jest ustawa, czy umowa. Jeżeli zobowiązanie wynika z ustawy, to zarówno podmiot

* prof. dr hab., Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: slebzak@amu.edu.pl, ORCID: 0000-0002-5029-4241

** dr, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: maciej.zielinski@amu.edu.pl, ORCID: 0000-0003-2250-6582

¹ K. Zgrobelski, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis 2019, Nb. 6 do art. 471.

² T. Pajor, *Odpowiedzialność dłużnika za niewykonanie zobowiązania*, Warszawa 1982, s. 49.

zobowiązany do naprawienia szkody, jak i podmiot uprawniony do żądania jej naprawienia wskazują właściwy przepis. Z kolei gdy źródłem zobowiązania jest umowa, odpowiedzialność odnosi się do jej stron, zaś jedyny wyjątek w tym zakresie wprowadza art. 393 k.c., ponieważ w ramach umowy na rzecz osoby trzeciej wierzycielem może być ta osoba, nieuczestnicząca w jej zawieraniu³. Jednocześnie w polskim prawie cywilnym kwestionuje się możliwość stosowania wypracowanych w literaturze niemieckiej koncepcji umów, których skutek w stosunku do osoby trzeciej polega na objęciu jej podwyższonym, wynikającym z umowy obowiązkiem staranności ze strony przyrzekającego, zwłaszcza w trosce o jej bezpieczeństwo, ochronę zaufania i zaspokajanie ważnych potrzeb życiowych (*Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte* – umowa ze skutkiem ochronnym na rzecz osoby trzeciej)⁴. Na gruncie prawa polskiego rozszerzenie odpowiedzialności odszkodowawczej, prowadzące do podobnego skutku, możliwe jest w zasadzie jedynie dzięki umownemu zmodyfikowaniu zakresu „normalności następstw” zdarzenia szkodzącego (art. 361 § 1 k.c.)⁵.

Mając powyższe na uwadze, należy podkreślić, że zobowiązanie firmy audytorskiej do przeprowadzenia badania sprawozdania finansowego i wydania opinii w tym przedmiocie zawsze wynika z umowy z badaną jednostką. Jego źródłem nie jest ustawa, nawet jeżeli przepisy u.b.r. są nakierowane na ochronę jednostek niebiorących udziału w zawieraniu umowy o przeprowadzenie badania sprawozdania finansowego. W konsekwencji, o ile w umowie strony nie rozszerzą zakresu odpowiedzialności firmy audytorskiej także na szkody wyrządzone osobom trzecim, odpowiedzialność kontraktowa w relacjach z takimi osobami jest wykluczona.

3. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DELIKTOWA ZA BADANIE JEDNOSTKOWYCH SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH WOBEC BADANEJ JEDNOSTKI

Uwzględniając powyższe rozważania, należy rozpocząć od powtórzenia, że nie ma przeciwskażeń, aby na gruncie u.b.r. rekonstruować reżim odpowiedzialności deliktowej firmy audytorskiej wobec badanej jednostki za wyrządzoną szkodę. Prawną podstawę stanowiłyby wówczas: art. 54 u.b.r. oraz art. 3 ust. 3 u.b.r. (na gruncie u.b.r. z 2009 r. – art. 51 u.b.r. z 2009 r. oraz art. 3 ust. 3 u.b.r. z 2009 r.),

³ K. Zgrobelny, w: E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks...*, op. cit., Nb. 6 do art. 471. Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2001 r., III CKN 506/00, LEX nr 53096. Zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2009 r., II CSK 435/08, LEX nr 527121; a także wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 31 stycznia 2013 r., III APa 36/12, LEX nr 1280357.

⁴ Niezależnie od braku możliwości stosowania tej konstrukcji na gruncie polskiego prawa cywilnego, warto odnotować, że również w niemieckiej doktrynie kwestionuje się możliwość przypisania skutku ochronnego dla osób trzecich umowie o przeprowadzenie badania sprawozdania finansowego (W.F. Ebke, Komentarz do § 323 HGB, *Verantwortlichkeit des Abschlussprüfers, Vertrag zugunsten Dritter*, Münchener Kommentar Handelsgesetzbuch, Beck-Online, 2020, Nb. 131).

⁵ P. Drapała, A. Kubas, K. Osajda, A. Szlęzak, w: K. Osajda (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2019, s. 1157.

które w odniesieniu do spółek akcyjnych występowałyby w zbiegu z art. 482 k.s.h. Jeśli chodzi natomiast o relację art. 482 k.s.h. do art. 54 u.b.r., to mimo że mają one różne redakcje językowe, to rekonstrukcja na ich podstawie przesłanek odpowiedzialności deliktowej nieuchronnie prowadzi do tego samego rezultatu, gdyż również w odniesieniu do art. 54 u.b.r. należałoby przyjąć, iż firma audytorska – w związku z badaniem – podobnie, jak w wypadku przedstawionej wyżej odpowiedzialności kontraktowej, odpowiada za kluczowego biegłego rewidenta sporządzającego sprawozdanie z badania jak za własne działania lub zaniechania. W tym kontekście odpowiedzialność deliktowa na podstawie art. 54 u.b.r. jest również odpowiedzialnością opartą na zasadzie winy, co znajduje potwierdzenie w treści art. 3 ust. 3 u.b.r. oraz art. 54 ust. 3 u.b.r. Artykuł 54 ust. 3 u.b.r. odwołuje się bowiem do umyślnego naruszenia obowiązków zawodowych przez biegłego rewidenta (a zatem wskazuje na postać winy), który zgodnie z art. 3 ust. 3 u.b.r. wykonuje zawód w imieniu firmy audytorskiej.

Tym samym przesłankami odpowiedzialności deliktowej są: 1) wystąpienie czynu niedozwolonego, 2) szkoda oraz 3) związek przyczynowy między czynem niedozwolonym a szkodą w tej postaci, iż szkoda jest jego zwykłym następstwem.

W odniesieniu do rozumienia pojęcia szkody oraz związku przyczynowego, aktualne pozostają ustalenia poczynione w odniesieniu do tych przesłanek w ramach odpowiedzialności kontraktowej.

Problematyczne jest natomiast ustalenie rozumienia czynu niedozwolonego, czyli bezprawności. Nie ulega wątpliwości, że samo niewykonanie bądź nienależyte wykonanie zobowiązania wynikającego z art. 66 ust. 5 u.o.r. w zw. z art. 83 ust. 3–6 u.b.r. (a zatem przeprowadzenie badania zgodnie z krajowymi standardami badania w celu sporządzenia sprawozdania z badania) nie będzie stanowiło czynu niedozwolonego. Z deliktem będziemy mieli do czynienia jedynie w sytuacji, gdy firma audytorska (biegły rewident) naruszy powszechnie obowiązujące normy prawidłowego postępowania⁶. Wbrew temu, co twierdzi M. Wierzbowski, odpowiedzialność deliktowa nie ma charakteru marginalnego, dotycząc wyłącznie takich przypadków, jak zniszczenie przez biegłego rewidenta dokumentacji księgowej, sfałszowanie jej lub wykorzystanie do popełnienia przestępstwa czy też ujawnienie przez biegłego rewidenta tajemnicy przedsiębiorstwa czy też innych informacji poufnych⁷. Powszechnie ustalone reguły prawidłowego postępowania dotyczące przeprowadzania badań ustawowych sprawozdań finansowych w pewnym specyficznym zakresie wynikają bowiem z u.b.r.

Z punktu widzenia podstawowego obowiązku biegłego rewidenta związanego z badaniem, deliktem będzie natomiast wydanie sprawozdania z badania w rozumieniu art. 83 ust. 3–6 u.b.r., w którym zostaną wyrażone opinie, jakich biegły rewident nie powinien zawrzeć, biorąc pod uwagę zasady przeprowadzania badania. Dla oceny potwierdzenia takiego deliktu istotne znaczenie ma art. 84 u.b.r.,

⁶ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 1997 r., III CKN 202/97, OSNC 1998, nr 3, poz. 42; T. Pajor, *Odpowiedzialność...*, op. cit., s. 56–57.

⁷ M. Wierzbowski (red.), A. Krysiak, M. Olewiński, J. Żelazek, *Odpowiedzialność biegłego rewidenta*, Warszawa 2017, s. 68.

który nakłada obowiązek sporządzenia sprawozdania z badania na podstawie akt badania opracowanych w toku badania, tak aby biegły rewident niebiorący udziału w badaniu miał możliwość prześledzenia przebiegu badania i znalezienia uzasadnienia dla opinii o badanym sprawozdaniu finansowym wyrażonej w sprawozdaniu z badania. Powszechnym obowiązkiem biegłego rewidenta jest bowiem wydanie na podstawie akt badania opinii o określonej treści (niezmodyfikowanej, zmodyfikowanej bądź odstąpienia od wyrażenia opinii), co dotyczy zwłaszcza opinii w przedmiocie tego:

- 1) czy sprawozdanie finansowe przedstawia rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego badanej jednostki zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami dotyczącymi rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, a także przyjętymi zasadami (polityką) rachunkowości (art. 83 ust. 3 pkt 8 u.b.r.);
- 2) czy sprawozdanie z działalności zostało sporządzone zgodnie z przepisami oraz czy jest zgodne z informacjami zawartymi w rocznym sprawozdaniu finansowym (art. 83 ust. 1 pkt 10 u.b.r.);
- 3) czy w świetle wiedzy o jednostce i jej otoczeniu uzyskanej podczas badania stwierdzono istotne zniekształcenia w sprawozdaniu z działalności, oraz wskazanie, na czym polega każde takie istotne zniekształcenie (art. 83 ust. 3 pkt 11 u.b.r.);
- 4) czy zostały zawarte objaśnienia, w których biegły rewident odnosi się do spraw, na które zwrócił uwagę podczas badania, które nie powodują wydania opinii z zastrzeżeniami (art. 83 ust. 3 pkt 13 u.b.r.);
- 5) czy wystąpiła istotna niepewność w odniesieniu do zdarzeń lub uwarunkowań, które mogą rodzić zasadnicze wątpliwości co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności (art. 83 ust. 3 pkt 14 u.b.r.);
- 6) czy badane sprawozdanie finansowe zostało sporządzone na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg rachunkowych (art. 83 ust. 6 pkt 1 u.b.r.);
- 7) czy zawarto uzasadnienie wydania opinii z zastrzeżeniami, wydania opinii negatywnej albo odmowy wydania opinii przez biegłego rewidenta, wraz z opisem skutków zniekształceń będących powodem wydania takiej opinii albo odmowy jej wydania (art. 83 ust. 6 pkt 2 u.b.r.).

Przykładowo za delikt będzie można uznać wydanie opinii z zastrzeżeniem w sytuacji, w której na podstawie dokumentacji z badania powinna zostać wydana opinia negatywna bądź bez zastrzeżeń, a skutkiem tego będzie powstanie po stronie badanej jednostki szkody w opisanym wyżej rozumieniu. Wówczas wystąpi także sytuacja zbiegu odpowiedzialności deliktowej z kontraktową, gdyż deliktem będzie nienależyte wykonanie zobowiązania w rozumieniu, jakie zostało przyjęte przy omawianiu zasad odpowiedzialności kontraktowej, zaś wybór podstawy roszczenia będzie należał do badanej jednostki.

Deliktem nie będzie natomiast samo naruszenie krajowych standardów badania, ponieważ są to normy obowiązujące wyłącznie biegłego rewidenta jako członka samorządu zawodowego, który je ustanowił. W tym kontekście zwrócić należy uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2006 r., I CSK

315/06⁸, w którym stwierdzono, że naruszenie przez biegłego rewidenta zasad wykonywania tego zawodu, określonych ustawowo oraz w tzw. normach deontologicznych, może być uznane za czyn niedozwolony. Prawdłowe odczytanie tezy przedmiotowego orzeczenia wymaga odniesienia się do jego uzasadnienia, a zwłaszcza okoliczności faktycznych. Potwierdzenie istnienia deliktu w przedmiotowej sprawie nie wynikało wyłącznie z naruszenia norm deontologicznych zawartych w uchwale nr 144/66/96 z dnia 16 lutego 1996 r. Krajowej Rady Biegłych Rewidentów w sprawie norm wykonywania zawodu biegłego rewidenta powziętej w porozumieniu z ministrem finansów. Sąd wywiódł natomiast, że określoną interpretację przepisów ustawy, to jest art. 65 ust. 1 u.o.r. stanowiącego wówczas, że celem badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest prawidłowe oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy badanej jednostki, potwierdzają normy deontologiczne zawarte w przedmiotowej uchwale. Z tych względów przyjął, że badanie sprawozdania finansowego oznacza merytoryczną kontrolę zgodności co do formy i treści sprawozdania z obowiązującymi przepisami prawa i aktów założycielskich spółki. Wynikało to zarówno z treści umowy, jak i z przepisów ustawy o rachunkowości oraz treści norm deontologicznych. W tym świetle uznał, że deliktem może być naruszenie zasad wykonywania tego zawodu, określonych ustawowo oraz w tzw. normach deontologicznych, tyle że w okolicznościach faktycznych sprawy, treść norm deontologicznych potwierdzała (wyrażała) obowiązki, które pokrywały się z obowiązkami wyinterpretowanymi z ustawy.

Kwestia możliwości oparcia odpowiedzialności deliktowej na naruszeniu norm wykonywania zawodu jest bardzo dobrze rozpoznana w innych porządkach prawnych. Przykładowo, w prawie niemieckim, w którym podstawę odpowiedzialności biegłego rewidenta stanowi co do zasady § 323 HGB (niemieckiego kodeksu handlowego), stwierdza się, że podstawą odpowiedzialności deliktowej powinien jednak stanowić § 823 ust. 2 BGB (niemieckiego kodeksu cywilnego), który wymaga, aby działanie bądź zaniechanie biegłego rewidenta stanowiło naruszenie ustawy mającej na celu ochronę osoby trzeciej. W ramach przedmiotowej koncepcji bezprawności względnej, zakładającej generalnie, że konkretne zachowanie może być określone jako bezprawne tylko wtedy, gdy naruszenie miało za przedmiot normę postępowania skierowaną na ochronę grupy jednostek, do której należy poszkodowany, stwierdza się, że do tego typu norm nie można zaliczyć ani regulaminu zawodowego określającego prawa i obowiązki biegłych rewidentów, ani norm (standardów) wykonywania zawodu, w tym również standardów przeprowadzania czynności rewizji finansowej, które służą zagwarantowaniu określonej jakości wykonywania czynności rewizji finansowej, gdyż normy te nie posiadają charakteru norm prawnych („keine Rechtsnormqualität”), co sprawia, że nie mogą być one uznane za „ustawę ochronną” w ujęciu § 823 ust. 2 BGB⁹.

⁸ OSNC 2007, nr 11, poz. 169.

⁹ F. Ebke, Komentarz do § 323 HGB, *Verantwortlichkeit des Abschlussprüfers, Vertrag zugunsten Dritter*, Münchener Kommentar Handelsgesetzbuch, Beck-Online, 2020, Nb. 93, 98 oraz 99.

W tym świetle należałoby przyjąć, że deliktem może być naruszenie wyłącznie opisanych wyżej norm ustawowych, tj. art. 83 ust. 3–6 u.b.r. (w stanie prawnym obowiązującym przed 21 czerwca 2017 r. – art. 65 ust. 2–6 u.o.r.), co może znajdować potwierdzenie w krajowych standardach wykonywania badania, tym bardziej że z perspektywy art. 83 ust. 1 u.b.r. oraz art. 84 u.b.r. ustawodawca założył, iż osiągnięcie celu badania polegającego na sporządzeniu prawidłowego sprawozdania z badania wymaga przeprowadzenia badania zgodnie z krajowymi standardami badania. Delikt w postaci niesporządzenia prawidłowego sprawozdania z badania nie musi być jednak spowodowany naruszeniem krajowych standardów badania. Innymi słowy, naruszenie krajowych standardów badania nie musi automatycznie prowadzić do wystąpienia deliktu. Tym samym o bezprawności działania biegłego rewidenta w znaczeniu przypisywanym jednej z cech deliktu można mówić wyłącznie wówczas, gdy dochodzi do naruszenia przepisów ustawowych, których treść, cel oraz funkcja – w okolicznościach danej sprawy – pozwala na zrekonstruowanie norm prawnych, których zakres zastosowania i normowania jest identyczny z normami deontologicznymi wynikającymi z krajowych standardów wykonywania badania. W takim przypadku naruszenie standardu jest jednocześnie naruszeniem skutecznego *erga omnes* nakazu lub zakazu wyrażonego w normie prawnej.

Odpowiedzialność deliktowa firmy audytorskiej może być także następstwem naruszenia przez firmę audytorską bądź przez osoby, za które ponosi odpowiedzialność, nakazów lub zakazów wynikających wprost z przepisów prawa, w tym zwłaszcza u.b.r. Przykładowo, w grę wchodzi tu naruszenie tajemnicy określonej w art. 78 u.b.r. Podmiotami zobowiązanymi do jej zachowania są zarówno biegły rewident, jak i firma audytorska. Ta ostatnia może zatem ponosić odpowiedzialność nie tylko, jeżeli ujawnienia dopuści się biegły rewident wykonujący zawód w jej imieniu, ale także wówczas, gdy sprawcą naruszenia tajemnicy jest piastun organu jednostki wpisanej na listę biegłych rewidentów bądź osoba, za którą jednostka ta ponosi odpowiedzialność na zasadach określonych w art. 429 k.c., art. 430 k.c. bądź art. 120 § 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy¹⁰.

4. ODPOWIEDZIALNOŚĆ DELIKTOWA ZA BADANIE JEDNOSTKOWYCH SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH WOBEC OSÓB TRZECICH

O czym była mowa wyżej, o ile w ramach odpowiedzialności kontraktowej wyłączona jest odpowiedzialność firm audytorskich wobec osób trzecich, o tyle nie jest ona wykluczona w ramach odpowiedzialności deliktowej. Jeśli chodzi o rozumienie deliktu oraz szkody, to aktualne pozostają ustalenia dotyczące odpowiedzialności deliktowej wobec badanej jednostki. Podstawowy problem sprowadza się do tego, że w praktyce dochodzenie takich roszczeń będzie dość trudne ze względu na praktyczne trudności związane z wykazaniem szkody i istnieniem adekwat-

¹⁰ Dz.U. z 2020 r., poz. 1320 ze zm.

nego związku przyczynowego. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, gdy w sprawozdaniu z badania wyrażono pozytywną opinię, mimo że akta badania nie pozwalały na znalezienie dla niej uzasadnienia. Należy bowiem odnotować, że w większości takich przypadków w adekwatnym związku przyczynowym ze szkodą osoby trzeciej pozostawać będzie nie tyle sama opinia o tym, że sprawozdanie finansowe przedstawia rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego badanej jednostki, co działania lub zaniechania stanowiące naruszenie obowiązku zapewnienia, aby sprawozdanie finansowe (skonsolidowane sprawozdanie finansowe, sprawozdanie z działalności oraz sprawozdanie z działalności grupy kapitałowej) spełniały wymagania przewidziane w u.o.r. W świetle art. 4a ust. 1 u.o.r. jest to obowiązek kierownika jednostki oraz członków rady nadzorczej lub innego organu nadzorującego jednostki. Podmioty te ponoszą z tego tytułu pełną solidarną odpowiedzialność odszkodowawczą (art. 4a ust. 2 u.o.r.).

W jednostkach niebędących spółkami publicznymi teoretycznie można by rozważać omawiany typ odpowiedzialności na przykład w sytuacji, gdy doszło do zakupu przez osobę trzecią udziałów lub akcji w badanej jednostce po cenie wyższej niż ich realna wartość, bądź w sytuacji, gdy osoba trzecia nie dokona zbycia wspomnianych udziałów lub akcji, gdyż na skutek opinii nie będzie miała świadomości zaistnienia zagrożenia kontynuowania działalności jednostki, zaś sama jednostka zostanie postawiona w stan upadłości lub likwidacji, a jej majątek nie pozwoli na uzyskanie żadnych kwot po zaspokojeniu ujawnionych wierzycieli. Należy jednak podkreślić, że odpowiedzialność firmy audytorskiej wobec osób trzecich niebędących stronami umowy powstać może jedynie w przypadkach, w których szkoda jest normalnym następstwem wydania sprawozdania z badania w rozumieniu art. 83 ust. 3–6 u.b.r. i tylko wówczas, gdy wyrażone w nim zostały opinie, jakich biegły rewident nie powinien był zawrzeć, biorąc pod uwagę zasady przeprowadzania badania.

Jak wskazano powyżej, w świetle art. 83 ust. 3 u.b.r. zadaniem biegłego rewidenta, którego działania lub zaniechania przy przeprowadzeniu badania są przypisywane firmie audytorskiej, jest wyrażenie opinii, zaś w kontekście art. 85 u.b.r. nie ulega wątpliwości, że ustawodawca wprost dopuszcza istnienie „różnicy zdań” odnośnie do jej treści. Także i w tym przypadku uzasadnione jest odwołanie się do orzecznictwa dotyczącego miernika staranności zawodowej radcy prawnego lub adwokata przy sporządzeniu opinii prawnej, w tym zwłaszcza wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r., I CSK 330/11. W konsekwencji staranność zawodowa biegłego rewidenta może być uznana za niemieszczącą się we wzorcu należytej staranności tylko wtedy, gdy w świetle akt badania oczywiście niemożliwe jest znalezienie uzasadnienia dla opinii o badanym sprawozdaniu finansowym wyrażonej w sporządzonym sprawozdaniu z badania.

W większości przypadków uszczerbek doznany w tego typu sytuacjach przez osobę trzecią będzie wypadkową bardzo wielu czynników, zaś zdarzeniem szkodzącym będzie przede wszystkim wadliwe sporządzenie sprawozdania finansowego przez kierownika jednostki. W tego typu sytuacjach przypisanie odpowiedzialności firmie audytorskiej będzie o tyle utrudnione, że w większości przypadków wydanie sprawozdania nie będzie samo w sobie stanowiło dostatecznej przyczyny

wystąpienia szkody. Jedynie w wyniku ustalenia, że bez wydania opinii przez biegłego rewidenta nie doszłoby w normalnym porządku rzeczy do wywołania danego skutku, możliwe byłoby przypisanie w omawianym przypadku odpowiedzialności firmie audytorskiej¹¹. Co więcej, w sytuacji, gdy osoba trzecia upatruje szkody w niedokonaniu zbycia na czas praw udziałowych w badanej jednostce, niezbędne wydaje się udowodnienie, że takie zbycie – w określonych okolicznościach faktycznych – w ogóle było realne, co również nie będzie łatwe.

W wypadku spółek publicznych podstawę odpowiedzialności firmy audytorskiej wobec osób trzecich w związku z badaniem sprawozdania rocznego może stanowić art. 98 ust. 7 u.o.p. Zgodnie z treścią przedmiotowej regulacji emitent oraz podmiot, który sporządził lub brał udział w sporządzeniu informacji, o których mowa w art. 56 ust. 1 u.o.p., odnoszącym się do raportów okresowych, jest obowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej przez udostępnienie do publicznej wiadomości nieprawdziwej informacji lub przemilczenie informacji, chyba że ani on, ani osoby, za które odpowiada, nie ponoszą winy.

Krąg podmiotów uprawnionych do formułowania roszczeń odszkodowawczych na podstawie art. 98 ust. 7 u.o.p. obejmuje jedynie inwestorów, którzy na podstawie nierzetelnego raportu okresowego podjęli określoną decyzję inwestycyjną i w jej wyniku ponieśli szkodę¹². W doktrynie wskazuje się niekiedy, że do kręgu tego należą także inwestorzy potencjalni, którzy wyłącznie rozważali nabycie określonych papierów wartościowych¹³. W przypadku tych ostatnich szkoda często przybierać będzie jedynie postać niepodlegającej indemnizacji szkody potencjalnej. Z tej perspektywy ważne jest ustalenie związku przyczynowego pomiędzy działaniem lub zaniechaniem biegłego rewidenta, za które firma audytorska odpowiada jak za własne, a szkodą¹⁴. Dla zaistnienia odpowiedzialności z art. 98 ust. 7 u.o.p. niewystarczające jest natomiast ograniczenie się do ustalenia związku przyczynowego między nierzetelnością sprawozdania stanowiącego element raportu okresowego a szkodą finalnie poniesioną; konieczne jest ustalenie takiego związku między wspomnianą nierzetelnością a konkretną decyzją inwestycyjną, w wyniku której inwestor poniósł szkodę¹⁵. W praktyce może być to trudne, bowiem z rzadka inwestorzy bazują jedynie na sprawozdaniach firm audytorskich z badań sprawozdań finansowych. Co więcej, w praktycznym wymiarze przedmiotowa odpowiedzialność dotyczyć będzie tylko takich zniekształceń w sprawozdaniu z badania, które odnoszą się do informacji mających walor cenotwórczy, a których skutkiem było podjęcie przez inwestora określonych decyzji inwestycyjnych, zaś nie do wszyst-

¹¹ Takie zapatrywanie wpisuje się w koncepcję tzw. bezprawności względnej, zgodnie z którą uprawnionym do odszkodowania może być jedynie taki podmiot, który jest objęty celem ochronnym normy stanowiącej podstawę odpowiedzialności (por. szerzej M. Kaliński, *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2011, s. 111–112; J. Jastrzębski, *O granicach kompensacji*, w: idem (red.), *Odpowiedzialność odszkodowawcza*, Warszawa 2007, s. 14–15).

¹² Ibidem, s. 55.

¹³ A. Nowicka, P. Wajda, w: M. Wierzbowski (red.), L. Sobolewski (red.), P. Wajda (red.), *Prawo rynku kapitałowego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 501.

¹⁴ J. Jastrzębski, *Odpowiedzialność audytora spółki publicznej wobec osób trzecich*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 11, s. 55.

¹⁵ Podobnie ibidem.

kich potencjalnych działań lub zaniechań biegłego rewidenta, za działania lub zaniechania którego firma audytorska podnosi odpowiedzialność. Co więcej, na istnienie adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy działaniem lub zaniechaniem firmy audytorskiej a omawianą szkodą wpływ może mieć na przykład nieadekwatność działań nadzorczych ze strony powoływanych do tego organów państwa (np. Komisji Nadzoru Finansowego), która w określonych okolicznościach może przybrać nawet charakter *novae causae intervenientis*, pojawiającej się obok przyczyny pierwotnej związanej z nierzetelną treścią sprawozdania z badania, potęgującej jej działanie i przerywającej tym samym relację kauzalną szkody z działaniem lub zaniechaniem firmy audytorskiej¹⁶.

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ FIRMY AUDYTORSKIEJ W ZWIĄZKU Z BADANIEM SKONSOLIDOWANYCH SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

Odrębną uwagę należy poświęcić odpowiedzialności z tytułu badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych, zwłaszcza biorąc pod uwagę możliwość wystąpienia bardzo różnych konstelacji związanych z ewentualnym źródłem szkody oraz podmiotu (firmy audytorskiej), który doprowadził do jej powstania.

Przed wszystkim trzeba przypomnieć, że prawną podstawę odpowiedzialności kontraktowej stanowi art. 54 u.b.r. w zw. z art. 81 ust. 1 oraz w zw. z art. 3 ust. 3 u.b.r. Szczególne znaczenie posiada w tym przypadku art. 81 ust. 1 u.b.r., który przesądza, że za badanie skonsolidowanego sprawozdania finansowego odpowiada firma audytorska grupy. Dla porządku należy również przypomnieć, że w zakresie odpowiedzialności kontraktowej podstawę odpowiedzialności będzie stanowiła umowa zawierana pomiędzy jednostką dominującą a firmą audytorską na badanie skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Jednocześnie będą istniały również umowy na badanie sprawozdania finansowych zarówno jednostek zależnych, jak i jednostki dominującej. Oznacza to, że wpływ na badanie skonsolidowanego sprawozdania finansowego grupy kapitałowej będą miały sprawozdania z jednostkowych badań sprawozdań finansowych jednostek zależnych oraz jednostki dominującej. W tym świetle szczególnie interesujący wydaje się więc nie tyle przypadek, gdy źródłem szkody była błędna opinia co do oceny skonsolidowanego sprawozdania finansowego, ale oceny sprawozdań (sprawozdania) finansowych jednostkowych (niezależnie od tego, czy jednostek zależnych czy dominującej), która była spowodowana działaniem bądź zaniechaniem innej firmy audytorskiej aniżeli badającej skonsolidowane sprawozdanie finansowe. Dotyczy to zwłaszcza przypadku, w którym błąd na poziomie badania jednostkowego został niejako „powielony” („powtórzony”) na poziomie badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Przesłanki tej odpowiedzialności przedstawiają się identycznie jak w przypadku badania jednostkowego sprawozdania finansowego, co dotyczy

¹⁶ Szerzej na temat *novam causam intervenientis* zob. A. Koch, *Związek przyczynowy jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej w prawie cywilnym*, Warszawa 1975, s. 272.

zwłaszcza opisanej wyżej kwestii związku przyczynowego, niewykonania bądź nienależytego wykonania zobowiązania oraz kwestii zawinienia.

W odniesieniu do kwestii związku przyczynowego należy jednak pamiętać, że w wypadku odpowiedzialności firmy audytorskiej źródłem szkody jest błędna opinia z badania sprawozdania finansowego. Ustalenie odpowiedzialności danej firmy audytorskiej będzie zatem zależało przede wszystkim od ustaleń faktycznych dotyczących związku przyczynowego pomiędzy szkodą i opinią dotyczącą konkretnego sprawozdania finansowego (jednostkowego lub skonsolidowanego).

Jeżeli natomiast chodzi o problem bezprawności, to należy wskazać na specyficzne obowiązki wynikające z treści art. 81 ust. 2–11 u.b.r. Po pierwsze, firma audytorska grupy dokumentuje wyniki własnej pracy wykonanej w związku z badaniem skonsolidowanego sprawozdania finansowego i tworzy akta badania, o których mowa w art. 67 ust. 4 u.b.r. Istotne jest przy tym, że w trakcie przeprowadzania badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego firma audytorska grupy może polegać na wynikach pracy wykonanej przez:

- 1) inną firmę audytorską i działających w jej imieniu biegłych rewidentów lub
- 2) jednostkę audytorską pochodzącą z państwa trzeciego, lub
- 3) biegłych rewidentów pochodzących z państwa trzeciego –

w zakresie badania sprawozdań finansowych lub pakietów konsolidacyjnych jednostek wchodzących w skład grupy, pod warunkiem dokonania, na podstawie umowy gwarantującej udostępnienie dokumentacji badania jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej, przeglądu pracy podmiotów, o których mowa powyżej. W takiej sytuacji konieczne jest jednak zawarcie umowy oraz dokonanie przeglądu pracy przedmiotowych podmiotów.

Tym samym obowiązek odszkodowawczy może aktualizować się jedynie w przypadku, gdy firma audytorska grupy dokonała błędnego przeglądu, co spowodowało się do „powielenia” błędu zawartego w sprawozdaniu z jednostkowego badania, lub w pakiecie konsolidacyjnym jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej. Podkreślenia wymaga jednak fakt, że ustawodawca odwołuje się do przeglądu pracy innych podmiotów, a nie do ponownego badania sprawozdań finansowych badanych jednostek, co sugeruje, że w takim przypadku powinien mieć zastosowanie standard staranności obniżony w porównaniu z badaniem sprawozdań finansowych. W razie braku takiej umowy, zakres odpowiedzialności wydaje się znacznie szerszy, gdyż wówczas odpowiedzialność za określone ustalenia w ramach badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego spada na firmę audytorską grupy. Potwierdza to zresztą art. 81 ust. 7 u.b.r., który stanowi, że w przypadku gdy firma audytorska grupy nie ma możliwości dokonania przeglądu, o którym mowa w art. 81 ust. 4, dla celów właściwego przeprowadzenia badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego, przeprowadza dodatkową pracę w zakresie badania sprawozdań finansowych lub pakietów konsolidacyjnych jednostek wchodzących w skład grupy kapitałowej, bezpośrednio albo na podstawie umowy, o której mowa w art. 48 ust. 2 u.b.r. Firma audytorska grupy informuje PANA o przeprowadzeniu dodatkowej pracy w związku z niemożnością dokonania przeglądu. Podobnie sytuacja przedstawiała się na gruncie art. 61 ust. 2 u.b.r. z 2009, zgodnie z którym biegły rewident grupy powinien był dokumentować

wyniki własnej pracy rewizyjnej oraz przeglądu pracy wykonanej przez biegłego rewidenta lub podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych badający sprawozdanie finansowe istotnej jednostki wchodzącej w skład grupy kapitałowej. Tym samym znaczenie przypisywano jednostkowym sprawozdaniom finansowym jednostek „istotnych”. Zasadne wydaje się przyjęcie, że odwołanie się do pojęcia „istotnej jednostki wchodzącej w skład grupy” było konsekwencją unormowań u.o.r., w której zezwalano na fakultatywne nieobejmowanie konsolidacją jednostek zależnych, jeżeli ich dane finansowe nie były istotne dla realizacji obowiązku określonego w art. 4 ust. 1 u.o.r., a zatem rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego. Oparcie się na wynikach przeglądu możliwe było więc wyłącznie w odniesieniu do jednostek istotnych, co było logiczne z tego powodu, że sprawozdania finansowe jednostek nieistotnych nie wpływały na rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego grupy kapitałowej.

W sytuacji zatem, w której błąd z jednostkowego sprawozdania finansowego lub jednostkowego pakietu konsolidacyjnego został niejako „powielony” na poziomie skonsolidowanego sprawozdania finansowego, nie wywołuje wątpliwości odpowiedzialność firmy audytorskiej grupy, jeśli badała ona jednostkowe sprawozdanie finansowe, w którym ów błąd wystąpił. Istotne jest natomiast to, czy jest to błąd w sprawozdaniu jednostki zależnej czy dominującej. Jeżeli błąd został popełniony w jednostkowym sprawozdaniu finansowym jednostki dominującej i przejęty w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, to wówczas odpowiedzialność będzie ograniczona do wysokości limitu, o którym mowa w art. 53 ust. 2 u.b.r. Natomiast jeśli błąd został popełniony w jednostkowym sprawozdaniu finansowym jednostki zależnej, a następnie powtórzony w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, wówczas limit odpowiedzialności należałoby rozpatrywać w odniesieniu do każdej z jednostek, której takim błędem została wyrządzona szkoda.

Inaczej sprawa się przedstawia, gdy błąd został spowodowany działaniem innej firmy audytorskiej aniżeli firma audytorska grupy. Istotne jest wówczas ustalenie, czy firma audytorska grupy mogła – w świetle powołanych wyżej przepisów – polegać na wynikach pracy wykonanej przez inną firmę audytorską i działających w jej imieniu biegłych rewidentów, jednostkę audytorską pochodzącą z państwa trzeciego lub biegłych rewidentów pochodzących z państwa trzeciego.

6. ODPOWIEDZIALNOŚĆ FIRM AUDYTORSKICH ZA ŚWIADCZENIE INNYCH CZYNNOŚCI REWIZJI FINANSOWEJ NIŻ BADANIE

1.1. POJĘCIE INNYCH CZYNNOŚCI REWIZJI FINANSOWEJ NIŻ BADANIE ORAZ PRAWNE PODSTAWY ICH ŚWIADCZENIA

Ustalenie pojęcia czynności rewizji finansowej innych niż badanie możliwe jest na podstawie definicji legalnych zawartych w art. 2 u.b.r. W wypadku czynności rewizji finansowej chodzi o usługi atestacyjne (art. 2 pkt 5 u.b.r.), które obejmują badania (art. 2 pkt 3 u.b.r.; a więc badania ustawowe – art. 2 pkt 1 u.b.r., i dobrowolne – art. 2

pkt 2 u.b.r.), a także przeglądy sprawozdań finansowych (art. 2 pkt 4 u.b.r.) i inne usługi atestacyjne określone przepisami prawa, zastrzeżone dla biegłego rewidenta (art. 2 pkt 7 u.b.r.). Poza badaniami mamy więc przeglądy sprawozdań finansowych oraz inne czynności zastrzeżone dla biegłego rewidenta.

Z punktu widzenia struktury przedmiotowej regulacji, w szczególności w relacji do innych kategorii czynności, pojawia się wątpliwość co do rozumienia usługi atestacyjnej. W zasadzie można mówić o usłudze atestacyjnej w czterech znaczeniach. Może to być:

- 1) badanie (art. 2 pkt 7 u.b.r. w zw. z art. 2 pkt 3 u.b.r.);
- 2) usługa atestacyjna w rozumieniu art. 2 pkt 5 u.b.r.;
- 3) inna usługa atestacyjna, określona przepisami prawa zastrzeżona dla biegłego rewidenta (art. 2 pkt 7 u.b.r.) – w tym przypadku trzeba byłoby stwierdzić, że jest to inna aniżeli badanie usługa atestacyjna, oraz
- 4) usługa atestacyjna inna niż czynności rewizji finansowej, niezastrzeżona do wykonywania przez biegłych rewidentów – takie znaczenie wynika wprost z art. 3 ust. 1 pkt 2 u.b.r., w którym normuje się, na czym polega zawód biegłego rewidenta (zob. komentarz do art. 3 u.b.r.).

W definicji „usług atestacyjnych” zawartych w art. 2 pkt 5 u.b.r., mimo że sformułowanej w sposób możliwie jak najszerszy, brakuje uwzględnienia powyższego podziału. Zasadniczo trzeba byłoby więc przyjąć, że podstawowym kryterium odróżniającym czynności rewizji finansowej od innych czynności, z których wiele mieści się również w zakresie przedmiotowym czynności rewizji finansowej, jest to, czy ich wykonywanie zostało zastrzeżone dla biegłego rewidenta. Dlatego czynnościami rewizji finansowej są wszystkie usługi, zgodnie z przepisami prawa zastrzeżone wyłącznie dla biegłego rewidenta, do których zaliczyć można usługi atestacyjne, w tym badania oraz przeglądy sprawozdań finansowych. Poza zakresem czynności rewizji finansowej pozostają natomiast usługi atestacyjne, inne niż czynności rewizji finansowej, niezastrzeżone do wykonywania przez biegłych rewidentów (art. 3 ust. 1 pkt 2 u.b.r.) oraz usługi pokrewne (art. 2 pkt 6 oraz art. 3 ust. 1 pkt 3 u.b.r.).

6. REŻIMY ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA SZKODĘ WYRZĄDZONĄ PRZEZ FIRMĘ AUDYTORSKĄ

Z punktu widzenia prawnych podstaw świadczenia przedmiotowych usług oraz odpowiedzialności firm audytorskich, warto zauważyć, że przed wejściem w życie u.b.r. odrębnie należało odnosić się do przeglądów oraz innych czynności rewizji finansowej zastrzeżonych dla biegłych rewidentów.

6.1. PRZEGLĄDY

W stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie u.b.r. problematyka zawierania „umów o przegląd sprawozdania finansowego” (tak zostały one nazwane ustawowo) uregulowana była w art. 66 ust. 4 i 5 u.o.r. i przedstawiała

się identycznie jak obowiązująca aktualnie regulacja dotycząca zawierania umów o badanie. Zmiana doprowadziła przede wszystkim do tego, że wyboru firmy audytorskiej w przypadku przeglądów nie musi dokonywać kierownik organu zatwierdzający sprawozdanie finansowe, a umowa o przegląd została poddana ogólnym zasadom prawa cywilnego. Obecnie dla zasad świadczenia tych usług istotne znaczenie ma natomiast art. 73 u.b.r., który stanowi, że świadczenie usług innych niż badanie odbywa się zgodnie z wymogami niezależności określonymi odpowiednio dla takich usług w zasadach etyki zawodowej oraz standardach wykonywania takich usług. W odniesieniu do przeglądów będzie to zatem Krajowy Standard Przeglądu 2410 w brzmieniu Międzynarodowego Standardu Przeglądu 2410 – „Przegląd śródrocznych informacji finansowych przeprowadzony przez niezależnego biegłego rewidenta jednostki”, przyjęty uchwałą Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 8 kwietnia 2019 r. (dalej jako „KSP 2410”). Warto zarazem zauważyć, że za sporządzenie i przedstawienie sprawozdania finansowego podlegającego przeglądowi odpowiada kierownik jednostki, który ponosi również odpowiedzialność (obok członków rady nadzorczej) za szkody wynikające z tego tytułu (art. 4a u.o.r.).

W tym świetle pojawia się pytanie o zakres zobowiązania firmy audytorskiej dokonującej przeglądu, gdyż ten wynika wyłącznie z pkt. 7 KSP 2410, który stanowi, że celem zlecenia przeglądu śródrocznych informacji finansowych jest umożliwienie biegłemu rewidentowi sformułowania wniosku, czy na podstawie przeglądu nic nie zwróciło uwagi biegłego rewidenta, co kazałoby mu sądzić, że śródroczne informacje finansowe nie zostały, we wszystkich istotnych aspektach, sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej. Cel przeglądu śródrocznych informacji finansowych różni się zatem znacząco od celu badania przeprowadzonego zgodnie z Międzynarodowymi Standardami Badania (MSB). Przegląd śródrocznych informacji finansowych nie dostarcza podstawy do wyrażenia opinii, czy informacje finansowe przedstawiają rzetelny i jasny obraz lub czy przedstawiają rzetelnie, we wszystkich istotnych aspektach, sytuację finansową jednostki, zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej (pkt 8 KSP 2410). Przegląd, w przeciwieństwie do badania, nie jest więc zaprojektowany, aby uzyskać racjonalną pewność, że informacje finansowe są wolne od istotnego zniekształcenia. Przegląd polega na kierowaniu zapytań, przede wszystkim do osób odpowiedzialnych za kwestie finansowe i księgowe, oraz przeprowadzaniu procedur analitycznych i innych procedur przeglądu. Przegląd może zwrócić uwagę biegłego rewidenta na znaczące kwestie wpływające na śródroczne informacje finansowe, ale nie dostarcza wszystkich dowodów, które byłyby wymagane w przypadku badania (pkt 9 KSP 2410).

W świetle powyższego należy więc stwierdzić, że zobowiązanie firmy audytorskiej może mieć charakter wyłącznie umowny i sprowadzać się do wyrażenia wniosku, o którym mowa wyżej. Tym samym ewentualna odpowiedzialność biegłego rewidenta wobec badanej jednostki może mieć charakter kontraktowy. Odpowiedzialność ta może dotyczyć jedynie następstw zawarcia w raporcie z przeglądu stwierdzenia odnoszącego się do okoliczności wskazujących, że śródroczne infor-

macje finansowe nie zostały sporządzone zgodnie z ramami sprawozdawczości finansowej, względnie stwierdzenia, że żadne takie okoliczności nie zwróciły uwagi biegłego. W tym ostatnim przypadku odpowiedzialność można by rozważać jedynie wtedy, gdy na podstawie posiadanej dokumentacji biegły powinien był poczynić takie zastrzeżenie. Odnotowania wymaga przy tym, że z uwagi na przedmiot przeglądu trudne do wykazania będzie istnienie związku przyczynowego pomiędzy danym uszczerbkiem majątkowym a treścią raportu z przeglądu. Skoro bowiem raport ten nie zawiera opinii o tym, że informacje finansowe przedstawiają rzetelny i jasny obraz lub że przedstawiają rzetelnie, we wszystkich istotnych aspektach, sytuację finansową jednostki, a jedynie wskazanie okoliczności, które zwróciły uwagę biegłego rewidenta istotnych z punktu widzenia oceny, czy śródroczne informacje finansowe zostały sporządzone zgodnie z mającymi zastosowanie ramowymi założeniami sprawozdawczości finansowej, dużo trudniejsze niż w przypadku badania sprawozdania finansowego byłoby ustalenie związku treści wspomnianego raportu ze szkodą wynikającą na przykład z wypowiedzenia umowy kredytowej, o ile przedłużenie finansowania przez podmioty zewnętrzne było uzależnione od przedstawienia sprawozdania z badania. Ważne znaczenie w tym zakresie ma jednak fakt, że z uwagi na opisaną wyżej metodykę wykonywania przeglądów w większości przypadków firma audytorska będzie mogła się ekskulpować z powołaniem na okoliczność, że biegły rewident wykonujący przegląd bazował na nieprawdziwych oświadczeniach kierownika badanej jednostki, co do których nierzetelności nie miał i nie mógł mieć wiedzy.

Na analogicznych zasadach firma audytorska będzie mogła ekskulpować się od odpowiedzialności, której podstawę stanowi art. 98 ust. 7 u.o.p., odczytywany razem z § 68 ust. 1 pkt 5, § 69 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 29 marca 2018 r. w sprawie informacji bieżących i okresowych przekazywanych przez emitentów papierów wartościowych oraz warunków uznawania za równoważne informacji wymaganych przepisami prawa państwa niebędącego państwem członkowskim¹⁷. Jak wskazano powyżej, brak winy pozwala na zwolnienie się z odpowiedzialności na podstawie tego pierwszego przepisu.

W odniesieniu do przeglądów nie będzie natomiast wchodziła w rachubę możliwość skorzystania z reżimu odpowiedzialności deliktowej na zasadach ogólnych, gdyż do jej zrekonstruowania wymagane jest istnienie czynu bezprawnego. Jak wskazano powyżej, konstrukcja czynu niedozwolonego przyjęta w polskim prawie cywilnym eliminuje z zakresu tego pojęcia naruszenie reguł ostrożności niewynikających z reguł powszechnie obowiązujących. *De lege lata* takich reguł nie ma, bowiem zasady przeprowadzania przeglądów uregulowane są w krajowych standardach przeglądu, które nie mają waloru normy skutecznej *erga omnes*, bowiem wiąza jedynie członków samorządu zawodowego biegłych rewidentów.

17

6.2. INNE CZYNNOSCI ZASTRZEŻONE DLA BIEGŁEGO REWIDENTA

W wypadku innych czynności zastrzeżonych dla biegłego rewidenta ich wykonywanie może odbywać się albo na podstawie umowy zawartej w ramach działalności firmy audytorskiej, albo na podstawie decyzji organu władzy publicznej. W zakresie dotyczącym czynności zastrzeżonych dla biegłego rewidenta, które wykonywane są na mocy decyzji organu władzy publicznej, chodzi zwłaszcza o: badanie przez biegłego rewidenta sprawozdania założycieli spółki akcyjnej (art. 312 k.s.h.), ustalenie ceny wykupu akcji nienotowanych na rynku regulowanym w związku ze zmianą przedmiotu działalności (art. 417 k.s.h.), ustalenie ceny przymusowego odkupu akcji (art. 418¹ k.s.h.), badanie planu połączeń spółek (art. 502, art. 516¹, art. 520 k.s.h.), badanie planu podziału (art. 537 k.s.h.), badanie planu przekształcenia w spółkę akcyjną (art. 559 k.s.h.), badanie sprawozdania o przychodach, wydatkach i zobowiązaniach finansowych komitetu wyborczego składanego Państwowej Komisji Wyborczej (art. 142 Ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy¹⁸) czy badanie corocznej informacji finansowej o otrzymanej subwencji oraz o poniesionych z subwencji wydatkach przez partie polityczne (art. 34 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych¹⁹). Wprawdzie w przepisach tych mowa jest o wyznaczeniu biegłego rewidenta, a nie firmy audytorskiej, lecz w świetle art. 3 ust. 2 i 3 u.b.r. zawód biegłego rewidenta można wykonywać jedynie w ramach i w imieniu firmy audytorskiej, co uprawnia do rozważania odpowiedzialności firmy audytorskiej w tym zakresie.

O ile w przypadku, gdy inna czynność zastrzeżona dla biegłego rewidenta wykonywana jest na podstawie umowy z firmą audytorską, możliwe jest zastosowanie wyłącznie reżimu odpowiedzialności kontraktowej, a deliktowej jedynie wtedy, gdy możliwe będzie wskazanie czynu niedozwolonego w rozumieniu przyjętym powyżej, o tyle w przypadku wykonywania czynności wyłącznie na zlecenie właściwego sądu, bez umowy z podmiotem, którego czynność ma dotyczyć, w rachubę wchodzi wyłącznie odpowiedzialność deliktowa. Wprawdzie do tych czynności również stosuje się krajowe standardy wykonywania zawodu (o ile określona czynność jest nimi normowana), jednak dla pociągnięcia do odpowiedzialności niezbędne będzie istnienie deliktu, co w zależności od treści konkretnej czynności rewizji finansowej wymagać będzie zrekonstruowania powszechnie obowiązującego nakazu określonego zachowania. Warto zarazem podkreślić, że dla wszystkich czynności rewizji finansowych, wykonywanych na innej podstawie aniżeli umowa o wykonywanie czynności rewizji finansowej nie będzie mogło znaleźć zastosowania ograniczenie wysokości odszkodowania, o którym mowa w art. 54 ust. 2 i 3 u.b.r. W odniesieniu do niektórych z tych czynności zostały zawarte szczegółowe regulacje prawne normujące odpowiedzialność za szkodę. I tak przykładowo, art. 568 § 2 k.s.h. stanowi, że biegły rewident odpowiada wobec spółki i wspólników spółki przekształcanej w spółkę akcyjną za szkody wyrządzone z jego winy. Podobną regulację zawarto w art. 513 k.s.h, dotyczącym odpowiedzialności wobec

¹⁸ Dz.U. z 2020 r., poz. 1319.

¹⁹ Dz.U. z 2018 r., poz. 580.

łączących się spółek oraz ich wspólników, czy w art. 584¹⁰ k.s.h., odnoszącym się do odpowiedzialności wobec przekształcanego przedsiębiorcy.

Podstawę prawną odpowiedzialności firmy audytorskiej w związku z wykonywaniem w jej imieniu przez biegłego rewidenta usług atestacyjnych związanych ze sporządzaniem prospektów emisyjnych może stanowić art. 98 ust. 1 u.o.p. W tym zakresie aktualność zachowują rozważania poczynione przy okazji omawiania odpowiedzialności wynikającej z art. 98 ust. 7 u.o.p., a także zawarte poniżej uwagi odnoszące się do zastosowania ustawowych limitów odpowiedzialności określonych w art. 54 ust. 2 u.b.r.

7. PROBLEM OGRANICZENIA ODPOWIEDZIALNOŚCI FIRM AUDYTORSKICH

Problem ograniczenia odpowiedzialności należy rozpatrywać przez pryzmat treści cytowanego już wyżej art. 54 ust. 2 i 3 u.b.r. Przepis ten stanowi przede wszystkim odejście od zasady pełnego odszkodowania wyrażonej w art. 361 § 2 k.c., który stanowi, że w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Z praktycznego punktu widzenia chodzi więc o to, że po ustaleniu wysokości szkody na zasadach ogólnych wynikających z art. 361–363 k.c. dochodzi do ograniczenia wysokości odszkodowania. Warto zarazem zauważyć, że określone w art. 54 ust. 2 u.b.r. ustawowe ograniczenie wysokości odszkodowania uwzględnia wytyczne wynikające z Zalecenia Komisji z 2008 r. Z punktu 1 do 3 przedmiotowego zalecenia wynika, że dotyczy ono odpowiedzialności cywilnej biegłych rewidentów i firm audytorskich przeprowadzających ustawowe badania skonsolidowanych lub rocznych sprawozdań finansowych spółki zarejestrowanej w jednym z państw członkowskich, której papiery wartościowe są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym w którymkolwiek z państw członkowskich. Odpowiedzialność cywilna biegłych rewidentów oraz firm audytorskich z tytułu naruszenia obowiązków zawodowych powinna zostać ograniczona, z wyjątkiem przypadków celowego (w polskich realiach prawnych – umyślnego) naruszenia obowiązków zawodowych przez biegłego rewidenta lub firmę audytorską.

Warto zarazem zauważyć, że art. 54 ust. 2 i 3 u.b.r. stanowi w zasadzie powtórzenie wcześniej obowiązującego art. 51 ust. 2 i 3 u.b.r. z 2009 r. Jak wynika z uzasadnienia projektu u.b.r. z 2009 r.²⁰, stanowiło to wykonanie Zalecenia Komisji z 2008 r., które ma istotne znaczenie z punktu widzenia dyrektyw wykładni funkcjonalnej przepisów u.b.r. zarówno w zakresie oceny możliwości stosowania omawianego ograniczenia kwoty odszkodowania w relacji z badaną jednostką, która dochodzi naprawienia szkody w reżimie kontraktowym oraz deliktowym, jak i w relacji z osobami trzecimi.

²⁰ VI kadencja Sejmu, druk sejmowy nr 1627.

Jeżeli chodzi o relację z badaną jednostką, to podkreślenia wymaga, że w pkt 2 Zalecenia Komisji z 2008 r. przesądzono, że ograniczeniu powinna podlegać „odpowiedzialność cywilna”, a zatem wszelka odpowiedzialność odszkodowawcza, bez względu na reżim, w którym może być ona dochodzona, z jednym tylko wyjątkiem, odnoszącym się do umyślnego wyrządzenia szkody. Skoro więc art. 54 ust. 2 u.b.r. nie rozróżnia reżimu, w którym poszkodowany będzie dochodzić roszczeń wobec firmy audytorskiej, to zarówno z językowego punktu widzenia (*argumentum lege non distinguente*), jak i w ramach wykładni funkcjonalnej uzasadniony jest wniosek, że zakres zastosowania przedmiotowej regulacji dotyczy zatem szkody wyrządzonej przy świadczeniu usług rewizji finansowej, bez względu na reżim, w którym będzie dochodzone odszkodowanie.

Co się zaś tyczy odpowiedzialności względem osób trzecich, która – co wykazano powyżej – może być realizowana jedynie w ramach reżimu deliktowego, to podkreślenia wymaga, że art. 54 ust. 2 i 3 u.b.r. ogranicza kwotę odszkodowania z tytułu odpowiedzialności firm audytorskich przeprowadzających badania, nie rozróżniając podmiotów, które mogą dochodzić takiego odszkodowania. Dyrektywy wykładni językowej wskazują, że przedmiotowe ograniczenie odnosi się do wszelkich szkód, których źródłem jest działanie lub zaniechanie biegłego rewidenta, przypisywane firmie audytorskiej, popełnione przy świadczeniu usług rewizji finansowej na rzecz badanej jednostki. Do podobnych wniosków prowadzą dyrektywy wykładni funkcjonalnej. W pkt 3 Zalecenia Komisji z 2008 r. wskazano bowiem, że „ograniczenie odpowiedzialności powinno stosować się wobec badanej spółki i jakiegokolwiek strony trzeciej uprawnionej na mocy krajowych przepisów prawa do wysunięcia roszczenia odszkodowawczego”. W tym sensie również funkcjonalnie i systemowo, aktualnie obowiązujący art. 54 ust. 2 i 3 u.b.r. odnosi się zarówno do badanej jednostki, jak i osób trzecich, co nie dotyczy umyślnego wyrządzenia szkody przez biegłego rewidenta, które na zasadzie art. 3 ust. 3 u.b.r. może być przypisane firmie audytorskiej. W relacji z osobami trzecimi ograniczenie odszkodowania znajduje zastosowanie zarówno w zakresie, w jakim odpowiedzialność firmy audytorskiej wynika z art. 415 k.c., jak i w przypadku, gdy opiera się ona na przepisach szczególnych, takich jak art. 98 ust. 1 lub ust. 7 u.o.p., o ile źródłem szkody jest działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu czynności rewizji finansowej. Okoliczność, że podstawy prawne odpowiedzialności firmy audytorskiej zlokalizowane są poza u.b.r. (w k.c. oraz w u.o.p.), nie może mieć znaczenia decydującego.

Odrębną kwestią jest natomiast ustalenie, czy zastosowanie ograniczenia odpowiedzialności z art. 54 ust. 2 u.b.r. możliwe jest również do szkody wyrządzonej w wyniku dokonanego przeglądu. Podkreślić należy, że Zalecenie Komisji z 2008 r. odwołuje się do ustawowego badania sprawozdań finansowych. Ponadto brzmienie art. 54 ust. 2 u.b.r. w zakresie użytego zwrotu „badających” mogłoby sugerować, że chodzi o wąsko rozumiane badanie, jednakże zwrot ten odwołuje się do badania jednostki, a nie do badania sprawozdań finansowych, co zatem wskazuje na szerszy zakres tego pojęcia. Ponadto limit ten ustalany jest na podstawie kwoty określonej „w umowie wykonania czynności rewizji finansowej”. Biorąc natomiast pod uwagę, że „czynności rewizji finansowej” zostały legalnie zdefiniowane sze-

rzej, obejmując również inne niż ustawowe badanie, czynności rewizji finansowej, w tym dobrowolne badanie sprawozdań finansowych, przeglądy oraz czynności zastrzeżone dla biegłego rewidenta, to należałoby przyjąć, że ustawowe limity odszkodowania określone w art. 54 ust. 2 u.b.r. mają zastosowanie również do dobrowolnych badań sprawozdań finansowych oraz do przeglądów. Ustawowe limity odnoszą się więc do odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej firmy audytorskiej tak wobec jednostki, na rzecz której przeprowadzone były badania i przeglądy, jak i do odpowiedzialności wobec osób trzecich.

Zauważenia również wymaga fakt, że ograniczenie limitu odpowiedzialności nie dotyczy umyślnego wyrządzenia szkody przez biegłego rewidenta. O czym była mowa, regulacja ta przesądza, że mamy do czynienia z odpowiedzialnością opartą na zasadzie winy, a nie na zasadzie ryzyka czy tzw. odpowiedzialnością absolutną.

Z ograniczeniem odpowiedzialności wiąże się również problem dopuszczalności umownego ograniczenia wysokości odszkodowania, choć dotyczy on jedynie odpowiedzialności kontraktowej oraz odpowiedzialności deliktowej wobec badanej jednostki. W tym zakresie zastosowanie znajduje art. 361 § 2 k.c., w którym regulując ogólną zasadę wyrównania pełnej szkody, ustanawia się zastrzeżenie, że inne zasady mogą wynikać zarówno z ustawy, jak i z umowy. Użycie w tym przepisie spójnika „lub”, oznaczającego z logicznego punktu widzenia koniunkcję nierozłączoną, nie wyklucza sytuacji, że poza ustawowym ograniczeniem odpowiedzialności odszkodowawczej, do takiego ograniczenia dojdzie również w umowie między stronami. W tym zakresie żadna z regulacji u.b.r. nie ma charakteru bezwzględnie obowiązującego, co oznacza, że określenie w art. 54 ust. 2 u.b.r. górnego limitu odpowiedzialności nie wyklucza innej regulacji w zawartej umowie wykonania czynności rewizji finansowej, skoro zezwala na to dyspozytywny charakter art. 361 § 2 k.c. Strony mogą ograniczyć w umowie nie tylko odpowiedzialność kontraktową firmy audytorskiej wobec badanej jednostki za szkody powstałe w związku z wykonaniem czynności rewizji finansowej, w tym badania czy przeglądy, ale również jej odpowiedzialność deliktową wobec tej jednostki za te czynności. Co się tyczy możliwości umownego ograniczenia odpowiedzialności w sferze deliktowej w relacjach z badaną jednostką, to wprost przesądził to Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku z dnia 1 grudnia 2006 r., I CSK 315/06.

Natomiast umowne ograniczenie wysokości szkody znajduje jednak swoje granice w treści art. 353¹ k.c. oraz art. 473 § 2 k.c.²¹ Niedopuszczalne jest zatem, po pierwsze, zastrzeżenie, zgodnie z którym firma audytorska nie będzie odpowiedzialna za szkodę, którą może wyrządzić badanej jednostce umyślnie, a po drugie – że nie jest dopuszczalne ustanowienie takiego limitu, który zaprzecza idei odpowiedzialności odszkodowawczej.

²¹ Szerzej o granicach umownego modyfikowania zakresu odpowiedzialności zob. J. Jastrzębski, *O umownych modyfikacjach podstawy odpowiedzialności dłużnika*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, nr 3, *passim*.

8. WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych rozważań należy sformułować podstawowy wniosek, że rekonstruowanie reżimu odpowiedzialności firm audytorskich nie może odbywać się wyłącznie na podstawie artykułu 54 u.b.r. Przepis ten, traktowany samodzielnie, jest bowiem niewystarczający do wskazania przesłanek odpowiedzialności firm audytorskich, niezależnie od tego, czy odpowiedzialność ta miałyby mieć miejsce w ramach odpowiedzialności deliktowej czy też kontraktowej. Ustalenie zasad odpowiedzialności firm audytorskich musi zatem uwzględniać szereg innych unormowań dotyczących: 1) przedmiotu działalności firm audytorskich, 2) wykonywania zawodu przez biegłych rewidentów w kontekście ich relacji do firm audytorskich, 3) prawnych podstaw świadczenia usług przez firmy audytorskie czy 4) regulacji szczególnych dotyczących odpowiedzialności firm audytorskich. Ich analiza doprowadziła do wniosku, że reżim oraz zasady odpowiedzialności muszą być rekonstruowane w zależności od rodzaju usługi świadczonej przez firmę audytorską, przy czym uprawniony jest dychotomiczny podział na badanie oraz inne czynności rewizji finansowej. Co do zasady, w przypadku każdej z tych usług możliwe jest pociągnięcie firmy audytorskiej do odpowiedzialności cywilnej zarówno w ramach odpowiedzialności kontraktowej, jak i deliktowej. Rozważania dotyczące relacji firm audytorskich oraz biegłych rewidentów w zakresie związanym ze świadczeniem przedmiotowych usług, jak również art. 54 ust. 3 u.b.r. pozwalają natomiast sformułować tezę, że zarówno odpowiedzialność kontraktowa, jak i deliktowa firmy audytorskiej oparta jest na zasadzie winy, gdyż *de facto* firma audytorska odpowiada zarówno za biegłego rewidenta, jak i za własne działania i zaniechania.

Analiza relacji poszczególnych przepisów u.b.r. doprowadziła do wniosku, że pełną normatywną podstawę odpowiedzialności kontraktowej firmy audytorskiej za szkodę wyrządzoną podczas przeprowadzenia badania jednostkowych sprawozdań finansowych stanowi art. 54 u.b.r. w zw. z art. 48 ust. 1 u.b.r. oraz art. 3 ust. 3 u.b.r. W przypadku badania skonsolidowanych sprawozdań finansowych taką podstawą będzie art. 54 u.b.r. w zw. z art. 81 ust. 1 u.b.r. oraz art. 3 ust. 3 u.b.r. Natomiast podstawę odpowiedzialności firmy audytorskiej za szkody powstałe w związku z badaniem sprawozdań finansowych (jednostkowych oraz skonsolidowanych) stanowi art. 54 u.b.r. oraz art. 3 ust. 3 u.b.r.

Z uwagi na to, że odpowiedzialność firmy audytorskiej za szkodę unormowana w u.b.r. jest odpowiedzialnością cywilną, zasadne jest stosowanie przepisów k.c. w sprawach nieunormowanych w u.b.r.

Do przesłanek odpowiedzialności kontraktowej firmy audytorskiej za badanie sprawozdań finansowych (jednostkowych oraz skonsolidowanych) należą: niewykonanie bądź nienależyte wykonanie zobowiązania; zawinione niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania; szkoda oraz normalny związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy zawinionym niewykonaniem bądź nienależytym wykonaniem zobowiązania (tj. zawinione zachowanie biegłego rewidenta, za które firma audytorska odpowiada jak za własne działania i zaniechania) a powstałą szkodą. Natomiast przesłankami odpowiedzialności deliktowej firmy audytorskiej

są: wystąpienie czynu niedozwolonego, szkoda oraz związek przyczynowy między czynem niedozwolonym a szkodą w tej postaci, iż szkoda jest jego zwykłym następstwem.

Podmiot, na rzecz którego świadczona jest określona usługa, może dokonać wyboru, w jakim reżimie będzie domagał się odszkodowania od firmy audytorskiej – w reżimie odpowiedzialności kontraktowej czy deliktowej. Odpowiedzialność wobec osób trzecich wchodzi w rachubę wyłącznie w ramach odpowiedzialności deliktowej.

Szczególny problem związany jest ze standardami zawodowymi, których naruszenie może stanowić podstawę odpowiedzialności tylko w ramach odpowiedzialności kontraktowej. W ramach odpowiedzialności deliktowej jest to niemożliwe, chyba że z przepisów obowiązującego prawa – biorąc pod uwagę okoliczności faktyczne konkretnej sprawy – zostanie wyinterpretowana norma prawna o tożsamej treści do tej, jaką można byłoby wyprowadzić na podstawie norm deontologicznych normujących standardy wykonywania zawodu. Naruszenie wyłącznie standardów zawodowych, bez istnienia żadnego związku z regulacjami prawa powszechnie obowiązującego, odpowiedzialność deliktową – co do zasady – wyklucza.

Ustawowe limity odpowiedzialności firmy audytorskiej określone w art. 54 ust. 2 u.b.r. znajdują zastosowanie zarówno w ramach odpowiedzialności kontraktowej, jak i deliktowej, dochodzonej zarówno przez podmiot, na rzecz którego czynności z zakresu rewizji finansowej zostały wykonane, jak i przez osoby trzecie, w tym na podstawie art. 415 k.c., art. 98 ust. 1 i 7 u.o.p. Zastosowanie ustawowych limitów do odpowiedzialności deliktowej zgłoszonej przez osoby trzecie wynika z analizy Zalecenia z 2018 r. stanowiącego podstawę podjęcia prac legislacyjnych mających na celu wprowadzenia tych limitów oraz z wykładni art. 54 ust. 2 u.b.r., który nie wprowadza ograniczenia co do osób poszkodowanych, wobec których limity mają zastosowanie. Odnośnie do rodzaju czynności wykonanych przez firmę audytorską, co do których mają zastosowanie ustawowe limity odpowiedzialności, to wprawdzie użycie przez ustawodawcę zwrotu „badających” oraz wykonanie Zalecenia z 2018 r. odwołującego się do badań ustawowych mogłoby sugerować, że ustawowe limity mają zastosowanie wyłącznie do ustawowych badań sprawozdań finansowych, niemniej odwołanie się przez ustawodawcę w art. 54 ust. 2 u.b.r. do zwrotu „czynności rewizji finansowej”, zdefiniowanego w u.b.r., dowodzi, że limity te mają zastosowanie m.in. do szkód powstałych w związku z badaniem sprawozdań finansowych (ustawowym i dobrowolnym) oraz do szkód wynikających z przeglądów sprawozdań finansowych, o ile podstawą wykonania tych czynności była umowa. Ustawowe limity odpowiedzialności firmy audytorskiej nie mają zastosowania w przypadku umyślnego naruszenia obowiązków zawodowych przez biegłego rewidenta. Strony mogą natomiast umownie zmodyfikować określone ustawowo limity odpowiedzialności firmy audytorskiej. Orzecznictwo sądowe potwierdza dopuszczalność umownego ograniczenia nie tylko odpowiedzialności kontraktowej, ale również odpowiedzialności deliktowej wobec strony umowy. Umowne ograniczenie odpowiedzialności nie może jednak niweczyć funkcji odszkodowania oraz nie może dotyczyć szkód wyrządzonych umyślnie. Swobodę stron ogranicza bowiem art. 353¹ k.c. oraz art. 473 § 2 k.c.

BIBLIOGRAFIA

- Ebke W.F., *Komentarz do § 323, Verantwortlichkeit des Abschlussprüfers, Vertrag zugunsten Dritter*, Münchner Kommentar Handelsgesetzbuch, Beck-Online, 2020.
- Gniewek E., Machnikowski P. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis 2019, Nb. 6 do art. 471.
- Jastrzębski J., *O granicach kompensacji*, w: idem (red.), *Odpowiedzialność odszkodowawcza*, Warszawa 2007.
- Jastrzębski J., *O umownych modyfikacjach podstawy odpowiedzialności dłużnika*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2007, nr 3.
- Jastrzębski J., *Odpowiedzialność audytora spółki publicznej wobec osób trzecich*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 11.
- Kaliński M., *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2011.
- Koch A., *Związek przyczynowy jako podstawa odpowiedzialności odszkodowawczej w prawie cywilnym*, Warszawa 1975.
- Osajda K. (red.), *System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2019, s. 1157.
- Wierzbowski M., Sobolewski L., Wajda P. (red.), *Prawo rynku kapitałowego. Komentarz*, Warszawa 2014.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA FIRM AUDYTORSKICH – CZĘŚĆ 2

Streszczenie

Artykuł dotyczy problematyki odpowiedzialności cywilnej firm audytorskich. Autorzy podejmują próbę zrekonstruowania reżimu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez firmy audytorskie na gruncie Ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym. Rozważania prowadzą do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy *de lege lata* mamy do czynienia z odrębnym i samodzielny reżimem odpowiedzialności cywilnej firmy audytorskiej, a jeśli tak, to czy dopuszczalne jest stosowanie przepisów Kodeksu cywilnego dotyczących odpowiedzialności deliktowej lub kontraktowej oraz w jakim zakresie. Rozstrzygnięcie tej kwestii pozwala również na podjęcie innych szczegółowych zagadnień, odnoszących się m.in. do zakresu zastosowania ustawowych limitów odpowiedzialności czy kwalifikowania naruszenia standardów zawodowych przez biegłego rewidenta z punktu widzenia przesłanek odpowiedzialności.

Przedmiotem drugiej części opracowania jest problematyka odpowiedzialności kontraktowej i deliktowej za badanie jednostkowych sprawozdań finansowych wobec osób trzecich, a także odpowiedzialność firmy audytorskiej w związku z badaniem skonsolidowanych sprawozdań finansowych i za świadczenie innych czynności rewizji finansowej niż badanie. Zaprezentowane zostaną także wnioski płynące z przeprowadzonych rozważań.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność cywilna, odpowiedzialność odszkodowawcza, firma audytorska, biegli rewidenty

CIVIL LIABILITY OF AUDIT FIRMS – PART II

Summary

The study in question is about civil liability of audit firms. The authors attempt to reconstruct the liability regime for damage caused by audit firms under the Act of 11 May 2017 on statutory auditors, audit firms and public supervision. The considerations lead to an answer to the question whether under the law as it stands there is an independent regime of civil liability of audit firms, and if so, whether it is permissible to apply thereto the provisions of the Civil Code relating to torts and contractual liability and to what extent. Resolving this issue also allows for a reference to other specific issues relating, *inter alia*, to the scope of application of statutory limits of liability, or qualifying breach of professional standards by the statutory auditors from the point of view of the premises of liability. The first part of the study addresses the issue of the separate civil liability of audit firms and contractual liability for the audit of separate financial statements towards the audited entity.

The second part of the study addresses issues of contractual and tort liability against third parties for damages caused in connection with auditing individual financial statements of, as well as the liability of an audit firm in connection with auditing of consolidated financial statements and for the provision of activities other than audit. Conclusions of the paper are also be presented.

Key words: civil liability, indemnity, audit firm, statutory auditors

Cytuj jako: Ślebzak K., Zieliński M.J., *Odpowiedzialność cywilna firm audytorskich – część 2*, „Ius Novum” 2022 (16) nr 1, s. 5–26. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.1.2022.1/k.slebzak/m.j.zielinski

Cite as: Ślebzak K., Zieliński M.J. (2022) ‘Civil liability of audit firms – part II’. *Ius Novum* (Vol. 16) 1, 5–26. DOI: 10.26399/iusnovum.v16.1.2022.1/k.slebzak/m.j.zielinski